

Oponentský posudek na disertační práci Petra Čecháka

„Axiologické aspekty efektivnosti působení práva“

Disertant si pro svoji práci zvolil náročné a aktuální téma vztahující se k axiologické problematice práva a efektivnosti normativní právní regulace.

Posuzovaná práce o celkem 183 stranách je rozdělena na úvod, tři části a závěr. Práci uzavírá obsáhlý seznam použité literatury a statí, včetně zahraniční provenience.

Autor v **úvodu** práce charakterizuje zvolené téma disertace, spočívající v náročném úkolu vystihnout vztah hodnot, jako jedné z oblastí sociálních regulativů, a efektivnosti působení práva. Jde o velmi širokou a obtížně uchopitelnou problematiku prolínající do několika obecných právních disciplín, zejména právní filosofie, právní teorie a právní sociologie. Podrobněji se pak autor v úvodu dále zabývá strukturou práce z hlediska obsahu jednotlivých částí práce.

První část disertace je věnována základním pojmům, se kterými autor v disertaci pracuje. Stěžejním pojmem práce je pojem hodnoty. Zde je třeba upozornit na hodnotový pluralismus pozdně moderní společnosti, který komplikuje hledání obecně sdílených hodnot a taktéž dosažení jednoznačných závěrů axiologického uvažování na autorem zvolené téma disertace. Nemělo by to však zpochybnit předpoklad existence hodnotového řádu při tvorbě a aplikaci práva. Nabízí se otázka, co hraje větší roli při aplikaci práva v tzv. „složitých případech“, zda hodnoty, jak připomíná autor (s. 7), nebo spíše právní principy. Autor správně konstatuje, že účel představuje měřítko efektivity (s. 9). Dostáváme se pak ale nutně i k otázce, k čemu daný účel vztáhneme, zda k zákonodárci (jeho úmysl), smyslu normy, hodnotovému řádu (např. lidského společenství, jak předpokládá Vladimír Čermák) apod., či, jak uvažuje autor k zajištění společenské reprodukce a konečnému účelu. Autor vhodně upřesňuje chápání efektivnosti práva jako efektivnosti působení práva. K výkladu problematiky hodnot přistupuje disertant promyšleně, lze zde nicméně relativizovat jeho názor, že normy ve vztahu k efektivnosti hrají roli vlastností právních norem. Můžeme v tomto ohledu připomenout i fakt, že část právních norem je amorálních, čistě technicistního charakteru. Disertant ve výkladu hodnot velmi vhodně navazuje na některé myšlenky Karla

Engliše, lze jenom dopřesnit, že Englišovo dělení norem je na ontologické, teleologické a normologické (s. 15). Tématu sociálních (kolektivních) identit je v poslední době věnována ve společenských vědách velká pozornost. Sociální identita vyjadřuje vřazení se jedince do struktury určitého sociálního seskupení, je významnou částí sebepojetí jedince. Často se ale připomíná i problém manipulace sociálními identitami (karta etnická, národní apod.).

Druhá část práce se zaměřuje na axiologické aspekty efektivnosti působení práva v užším smyslu, tedy na míru úspěšnosti snahy ovlivňovat lidské chování právem. Poptávka po spravedlnosti je dána citem pro spravedlnost vyplývajícím z antropologické podstaty člověka. K hodnotám jako základním kamenům normativní regulace (s. 42) lze dodat, že zákonodárce někdy záměrně jde v právní úpravě proti obecně přijímaným hodnotám (včetně určitého aspektu hodnoty spravedlnosti) v zájmu určitého sledovaného společenského cíle (např. vytvořit protikorupční prostředí, dosáhnout vyrovnaného státního rozpočtu, zabránit diskriminaci určité sociální skupiny apod.). V další části disertant uvážlivě tematizuje otázky spravedlnosti. Lze si zde položit otázku, zda ke spravedlnosti celé nemá nejbližší sociální spravedlnost, již je dnes věnována velmi obsáhlá literatura. Formální (procesuální) spravedlnost je určitou garancí materiální spravedlnosti, sama o sobě ale v sobě nese přirozenou autoritu jen do jisté míry (s. 62 an.). Jen drobnou terminologickou poznámku lze přičinit pokud jde o spravedlnost jako rozdělování „dober a zel“, lépe asi „dober a břemen“ (s. 73). K autorovým úvahám o altruismu pak lze dodat, že nejen sociobiologie, ale v posledních měsících i genetika potvrzují genetický základ lidského altruismu. Disertant se v textu opakovaně vrací ke úvahám o „konečném účelu“, ten je ale politicky a společensky často relativizován, jak konstatuje i autor. Dostáváme se i k úvahám o vztahu účelu (cíle) a prostředku, tedy který účel může světit prostředky. Spravedlnost je jistě morální kategorií (s. 95 a jinde), ale pro právníka je spravedlnost navýsost také kategorií právní.

Ve **třetí** části práce se autor podrobně zabývá axiologickými aspekty efektivnosti působení práva v širším smyslu, tedy společenskou užitečností působení práva. Právo nejen reguluje lidské chování, ale má překlenovat i „informační deficit“. Autor si klade i neodbytnou otázku: Proč lidé dodržují (jsou poslušní) právní normy? Tady lze připomenout velkou studii Yalské univerzity „Why People Obey the Law“ (1990), která na základě reprezentativního empirického materiálu dospěla k závěru, že hlavní roli hrají tři faktory: odstrašení sankcí, vnitřní hodnotová akceptace a tlak ke konformitě referenčních skupin. Disertant dále analyzuje limity efektivnosti působení práva a hledá možnosti jejich

minimalizace. Vzhledem k tématu práce si nutně klade otázku povahy hodnot ve vztahu k obsahu právních norem, která se dotýká i širší právně filosofické problematiky právního kognitivismu versus právního nonkognitivismu (decizionismu) a vztahu hodnot a práv. V závěru práce se disertant dostává ke skeptické relativizaci stavu demokracie a jejích pojistek. Lze v tomto ohledu připomenout materiální ohnisko řady moderních ústav, včetně naší ústavy, a primát vlády práva před vládou lidu, jak ho koncipuje anglosaský koncept právního státu.

Práci uzavírá **závěr**, ve kterém autor souhrnně výstižně rekapituluje výsledky a závěry disertační práce.

K **celkovému hodnocení** disertační práce je třeba říci, že práce se zabývá velmi náročnou právně filosofickou, právně teoretickou i právně sociologickou materií, která je v literatuře jen částečně rozpracována, a proto autor musel sám hledat odpovědi na mnohé otázky a zaujímat vlastní názory a stanoviska. Šíře problematiky a více možných způsobů jejího uchopení dává tématu charakter nikdy neuzavřeného právního uvažování. Řada, v zásadě ale pouze drobných připomínek oponenta, nezpochybňuje samu kvalitu disertační práce. Je třeba konstatovat, že práce je zpracována s dobrou znalostí předmětného tématu, pečlivě a se zaujetím. Je třeba ocenit i autorovu snahu o celistvé uchopení dané problematiky.

Autor se v práci opírá o širokou paletu bibliografických pramenů, domácích i zahraničních, a dalších zdrojů, jak o tom svědčí i bohatý poznámkový aparát pod čarou. Nicméně je třeba autorovi vytknout nedodržení citační normy ČSN ISO 690.

Autor svojí disertační prací prokázal schopnost samostatné tvůrčí vědecké práce a přináší v práci nové vědecké poznatky. Celkově tedy práce plně naplňuje požadavky kladené na tento typ prací a proto **doporučuji disertační práci k obhajobě.**

V Brně 2. 8. 2010

prof. JUDr. PhDr. Miloš Večeřa, CSc.

